

А. Г. Соломаха, кандидат юридичних наук,
адвокат

РОЗВИТОК НАУКИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена дослідженню поняття «соціальна держава» та особливостей впливу цієї концепції на розвиток науки адміністративного права. З'ясовано, що для розуміння сутності концепції соціальної держави потрібно враховувати три ключові аспекти цього питання: по-перше, історичний шлях виникнення та еволюції ідеї соціальної держави; по-друге, сутність цієї концепції та її основні характеристики; по-третє, зміни, які відбулися в науці адміністративного права під впливом реалізації концепції соціальної держави в Україні. На підставі аналізу на доробок у цій сфері, автором було виокремлено ключові концептуальні підходи до розуміння категорії соціальної держави, а саме: 1) це тип держави; 2) це окремий соціальний інститут; 3) вона є складовою правової держави. Наведено приклади наукових позицій по кожному підходу. Обґрунтовано, що концепція соціальної держави є ключовою в сучасних суспільних відносинах, яка впливає на розвиток різних правових сфер, зокрема адміністративного права. Визначено, що основна мета соціальної держави полягає в забезпеченні соціальної справедливості та захисту прав громадян, що є основою для нормального функціонування суспільства. Вона прагне гарантувати рівний доступ до соціальних благ, спонукаючи державу вдосконалювати адміністративні процедури для підвищення ефективності і прозорості. Зроблено висновок, що вплив соціальної держави на адміністративне право проявляється у збільшенні кількості доступних адміністративних послуг та робиться акцент на захисті правах людини, що сприяє створенню нових процесів та механізмів контролю за діяльністю державних органів. Це вимагає від держави відповідальності та підзвітності перед суспільством. Зазначено, що формування основних характеристик соціальної держави дозволяє глибше зрозуміти принципи взаємин між державою і громадянами, відкриваючи нові перспективи для вдосконалення правового регулювання і захисту прав.

Ключові слова: соціальна держава, соціальні права громадян, соціальна функція держави, адміністративне право, наука адміністративного права.

Solomakha A. Development of the science of administrative law through the prism of the concept of the welfare state

The article is dedicated to the study of the concept of the "social state" and the peculiarities of its influence on the development of administrative law science. It has been determined that understanding the essence of the concept of a social state requires considering three key aspects of this issue: firstly, the historical journey of the emergence and evolution of the idea of a social state; secondly, the essence of this concept and its main characteristics; and thirdly, the changes that have occurred in administrative law science under the influence of the implementation of the social state concept in Ukraine. Based on analysis in this area, the author has highlighted key conceptual approaches to understanding the category of a social state, namely: 1) it is a type of state; 2) it is a separate social institution; 3) it is a component of a legal state. Examples of scholarly positions are provided for each approach. It is argued that the concept of a social state is crucial in modern social relations, influencing the development of various legal spheres, particularly administrative law. It is established that the main goal of a social state is to ensure social justice and protect the rights of citizens, which is fundamental for the normal functioning of society. It aims to guarantee equal access to social goods, prompting the state to improve administrative procedures to enhance efficiency and transparency. It is concluded that the influence of the social state on administrative law manifests itself in an increase in the number of available administrative services, with an emphasis on the protection of human rights, contributing to the creation of new processes and mechanisms for controlling the activities of public authorities. This requires the state to be accountable and answerable to society. It is noted that the formation of the main characteristics of a social state allows for a deeper understanding of the principles of interaction between the state and citizens, opening new opportunities for improving legal regulation and the protection of rights.

Key words: social state, legal state, social rights of citizens, social function of the state, administrative law, science of administrative law.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Соціальний вектор функціонування державного апарату є суттєвим аспектом формування Української держави як соціального утворення. При цьому важливо дотримуватись гуманістичних принципів та визнавати, що людина є найвищою соціальною цінністю. Державній владі повинна гарантувати реалізацію системи гарантованих соціальних прав. Пошук гармонійного балансу між ефективним забезпеченням соціальних цінностей та прав для кожної особи, а також для суспільства в цілому, незалежно від соціально-політичних умов і особистих обставин, потребує формулювання чітких та детальних правових норм і належних адміністративних процедур. У цьому контексті важливо досліджувати концепцію соціальної держави, яка поєднує

соціальні цінності, права людини, соціальну політику та відповідні гарантії для їх реалізації. Україні необхідно постійно реагувати на нові виклики, що виникають через соціальні кризи, вимагаючи адаптації та змін у законодавстві, аби захистити соціальні права різних груп населення та суспільства в цілому. У умовах воєнного стану важливо не лише реалізовувати існуючу соціальну політику, але й стратегічно планувати політику для післявоєнного відновлення. Держава зобов'язана визначити напрямки цього процесу, враховуючи унікальність українських умов. Сучасна ситуація в країні об'єктивно зумовлює необхідність проведення наукових досліджень, покликаних узагальнити актуальні соціальні явища, виявити основні труднощі та недоліки існуючої системи соціального забезпечення. Такі дослідження мають стати основою для розробки рекомендацій щодо забезпечення соціальних прав і свобод громадян, беручи до уваги історичний контекст, позитивний досвід інших країн та сучасні виклики, з якими зіштовхується українське суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Варто зазначити, що ряд аспектів соціальної державності, соціальної політики та соціальних прав у контексті розвитку України як соціальної держави вже отримали увагу науковців у галузі конституційного, адміністративного та інших галузей права. Серед дослідників можна назвати таких вчених, як О. Головащенко, О. Герасименко, О. Гедзюк, Ю. Лобода, В. Коляденко, А. Колот, А. Крусян, К. Кулі-Іванченко, А. Сіленко, Д. Севрюков, Т. Слінько, Д. Сковронський, В. Сокуренько, П. Рабінович, О. Панкевич, І. Яковюк, В. Якубенко та ряд інших. Ці фахівці аналізували явище соціальної держави з різних точок зору, досліджуючи його значення для розвитку суспільства. Внесок названих науковців у формування теоретичних основ соціальної держави має величезну цінність. В умовах швидких змін у законодавстві, що регулює соціальний захист населення, а також під впливом кризових ситуацій та євроінтеграційних цілей України, виникає необхідність перегляду уже усталених позицій і рекомендацій. Окрім цього, важливо продовжувати дослідження в цій правовій сфері, зокрема, оцінити існуюче правове регулювання, реалізацію чинних правових гарантій, а також розробити нові ефективні механізми, що сприятимуть функціонуванню України як соціальної держави.

Постановка завдань. Основним завданням, розв'язанню якого присвячена дана стаття, є дослідження поняття «соціальна держава» та визначення ключових точок впливу концепції соціальної держави на розвиток науки адміністративного права.

Виклад основного матеріалу. Щоб детальніше зрозуміти особливості впливу концепції соціальної держави на адміністративне право, розглянемо три ключові аспекти цього питання: по-перше, історичний шлях виникнення та еволюції ідеї соціальної держави; по-друге, сутність цієї концепції та її основні характеристики; по-третє, зміни, які відбулися в науці адміністративного права під впливом реалізації концепції соціальної держави в Україні. Зміст соціальної держави не є сталим, а постійно еволюціонує, відображаючи прагнення суспільства до справедливості, рівності та добробуту. «Процес її формування і розвитку, на думку деяких дослідників, можна відобразити у вигляді певної періодизації: 1) передісторія становлення соціальної держави (1800–1880 рр.); 2) початок її розбудови (1880–1914 рр.); 3) розширення соціальної діяльності держави (1918–1960 рр.); 4) прискорення темпів її розвитку (1960–1975 рр.); 5) уповільнення темпів розвитку соціальної держави (починаючи з 1975 р.)» [1].

«З кінця 80-х років минулого століття багато розвинених країн світу, зокрема, Велика Британія, США, Канада, Нідерланди, Швеція, Фінляндія почали запроваджувати клієнтоорієнтовані моделі обслуговування громадян, тобто організацію роботи органів влади з громадянами за принципами приватного сектору. Суть цих змін полягає у тому, щоб переорієнтувати заскорузлу бюрократичну машину на гнучкішу, приязнішу до громадян систему обслуговування. Тоді ж стали використовувати оцінювання роботи органів влади, що ґрунтуються на очікуваннях та уподобаннях споживачів. Серед критеріїв оцінки якості публічних (у т.ч. адміністративних) послуг переважно виділяються: результативність, своєчасність, професійність, компетентність, привітність, зручність» [2, 4].

В науковому середовищі щодо поняття «соціальна держава» немає однозначного розуміння. Тому зупинимося на деяких поглядах на це правове явище. На підставі аналізу на доробок у сфері соціальної держави можливо виокремити основні концептуальні підходи до розуміння категорії соціальної держави, а саме: 1) це тип держави; 2) це окремий соціальний інститут; 3) вона є складовою правової держави;

Представники першого концептуального підходу вважають, що соціальна держава це тип держави. Наприклад, Д.М. Сковронський розглядає соціальну державу « як тип держави, у якому наявні всі правові основи соціальної регуляції, єдина соціальна політика орієнтована на всіх членів суспільства, є бюджетні соціальні виплати та державні системи соціального захисту і соціального забезпечення, а також наявна чітка відповідальність держави за рівень особистого добробуту громадян» [3, с. 16]. Науковець підкреслює, що «стосовно України доцільніше використовувати термін «соціально зорієнтована держава». Це особливо важливо, беручи до уваги наслідки глобальної економічної кризи, яка вплинула на всі країни. Хоча криза завдала першочергових ударів економіці, вона також спровокувала серйозні негативні наслідки в соціальній сфері, що призвело до поступової деструкції соціальних структур та відносин. « Водночас категорія «соціально зорієнтована держава» і надалі є досить умовною, оскільки не містить чітких критеріїв віднесення тієї чи іншої держави саме до соціальної, а також не розкриває її співвідношення з правовою, демократичною державою» [3, с. 7].

Цікавою є позиція О. Головащенко, який вважає, що «соціальною є держава, яка активно реалізує широкомасштабну соціальну політику, сприяє здійсненню комплексу соціально-економічних, екологічних та культурних прав людини і громадянина в обсягах, що дозволяють втілити в життя конституційне визнання людини найвищою соціальною цінністю в суспільстві» [4, с. 32].

Потрібно звернути увагу на позицію В. Сокурєнко, який зазначає, що «Соціальна держава – це держава людей і для людей, політика якої спрямована на забезпечення їх соціально-економічних прав. Вона має розробляти такі соціальні програми, які відповідали б демократичним вимогам, ринковим реформам і були спрямовані на подолання як зрівнялівки, так і величезного розриву в доходах різних верств населення. Такі вимоги – це не особиста справа окремих політиків чи науковців, а обов'язок кожної цивілізованої держави. Вони закріплені у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про соціальні, економічні та культурні права й інших документах, які передбачають забезпечення права кожного на гідний людини життєвий рівень для неї самої та для її сім'ї, що включає такі вимоги, як наявність достатнього харчування, належного житла, безперервне покращання умов життя. Здійснення зазначеної діяльності визначає гуманістичний зміст сучасної концепції соціальної держави» [5].

О.З. Панкевич визначає соціальну державу, як державу «яка, маючи за економічну основу соціально орієнтоване ринкове господарство, створює всі можливі умови для реалізації економічних, соціальних і культурних прав людини, для самостійного забезпечення ініціативною та соціально відповідальною особою необхідного рівня матеріального добробуту собі та членам своєї сім'ї; гарантує кожному прожитковий мінімум для гідного людини існування й сприяє зміцненню соціальної злагоди в суспільстві» [6, с. 48-49].

«Якщо держава визначає себе як соціальну, то відповідно вона повинна бути орієнтована на забезпечення і захист інтересів усього суспільства як цілісної системи, але при цьому особливий акцент робити на захист тих груп і верств населення, які опинилися в скрутній життєвій ситуації» [7, с. 41].

Деякі дослідники наголошують на важливості соціальної природи держави, зазначаючи, що її суть полягає в здатності забезпечувати задоволення основних потреб всього суспільства під час своєї діяльності та розвитку. Вони також вказують на необхідність створення умов, які б дозволяли задовольняти потреби та інтереси окремих соціальних груп. Отже, для цих авторів, вивчення соціальної сутності держави передбачає визначення, які саме інтереси та воля суб'єктів соціуму знаходять своє відображення та реалізацію в діях держави.

В.А. Коляденко та А.О. Сіленко вказують на те, що «соціальна держава це не синонім поняття держави загального добробуту, а його нова якість, що дає змогу здійснювати соціальні функції у сучасних умовах більш раціонально та ефективно» [8, с. 10].

Сутність другої концепції розуміння сутності соціальної держави зволиться до того, що це соціальний інститут. Наприклад, А.М. Колот і О.О. Герасименко висловлюють думку, що «соціальна держава – це суспільний інститут, який, існуючи одночасно в багатьох іпостасях: законодавця, власника, гаранта прав і свобод, органа виконавчої влади, посередника, партнера, суб'єкта громадянського суспільства – одночасно та/або поперемінно спрямовує свої повноваження і можливості на реалізацію соціальних цінностей. У найзагальнішому й дещо спрощеному тлумаченні соціальна держава – це інститут, політика якого спрямована на забезпечення гідного життя, рівності прав, вільного розвитку абсолютної більшості населення країни» [9, с. 11].

Прихильники третьої концепції щодо розуміння сутності соціальної держави вважають, що вона є складовою правової держави.

Наприклад, В.М. Співак вказує на те, що соціальна держава, здійснюючи свої цілі та принципи у формі правової державності, рухається у напрямку якнайбільшої гуманізації суспільних відносин шляхом розширення прав особистості та наповнення правових норм більш справедливим змістом. Визначальною політико-правовою ознакою, яка відрізняє правову державу від соціальної, є втручання її в процес розподілу чи перерозподілу суспільного багатства та державних ресурсів. Функції соціальної держави не обмежуються захистом слабких. Здійснюючи соціальне регулювання, держава бере на себе обов'язок підтримки стабільного соціально-економічного становища членів суспільства, соціального миру» [10*, с. 9].

В той же час, О.Ф. Скакун зазначає, що «соціальна держава - це правова держава розвинутого громадянського суспільства із соціально орієнтованою ринковою економікою, яка здатна створити умови для реалізації економічних, соціальних і культурних прав людини, гарантувати соціальну безпеку особи, встановити соціальний лад у суспільстві» [11, с. 181].

І.В. Яковюк висловлює думку, що «соціальна держава не може бути визнана ні формою держави, ні метою її діяльності, а соціальна держава має розглядатися як якісна характеристика правової держави. Оскільки соціальна держава є ознакою правової, котра розглядається як форма організації громадянського суспільства, то вона закономірно повинна бути визнана продуктом останнього» [12, с. 43-44].

Дослідження проблематики функціонування соціальної держави виявляє певні нюанси, а саме, науковці в більшості випадків наголошують на обов'язках держави по наданні соціальної безпеки громадянам: забезпеченню соціального захисту громадян, їх прав та інтересів, економічного і соціального розвитку країни; надання соціальної допомоги особам, які не можуть нести відповідальність за своє життя : літнім

людям, хворим, непрацевдатним, сиротам тощо, але поза увагою науковців залишається і обов'язки громадян по відношенню до держави. Водночас, громадяни мають усвідомлювати свою відповідальність за власний добробут, активно працювати над створенням комфортних умов для себе та своїх близьких. Справжня взаємодія між державою і індивідом є ключем до задоволення потреб усього суспільства, адже лише спільними зусиллями можна досягти стабільності і процвітання.

В той же час О.В. Гедзюк слушно зауважує, що «держава має створити необхідні передумови для захисту людини та підтримання її життя на гідному рівні. Людина, у свою чергу, повинна нести відповідальність за свій добробут, докладати зусиль і праці для того щоб забезпечити себе та свою родину. Має бути взаємозв'язок держави та індивіда для задоволення потреб усього суспільства» [13, с.18].

Дослідження змісту соціальної держави вимагає детального аналізу її властивостей. На рівні науки відсутнє узагальнене розуміння ознак соціальної держави. Серед них можна виділити кілька основних ознак, які в сукупності формують сутність цієї концепції. По-перше, це надання рівного доступу до соціальних благ і послуг, що забезпечує соціальну справедливість. По-друге, активне втручання держави в економічні та соціальні процеси з метою захисту прав громадян і забезпечення стабільності в суспільстві. Третя ознака – це розвиток системи соціального забезпечення, що включає пенсії, медичне обслуговування та інші форми підтримки вразливих верств населення. Нарешті, важливою складовою є участь громадян у процесах прийняття рішень, що сприяє формуванню відкритого і прозорого суспільства. Таким чином, розуміння соціальної держави неможливе без комплексного підходу до її основних складових.

Потрібно навести декілька концептуальних підходів до розуміння ознак соціальної держави.

О.С. Головащенко вважає, що до ознак соціальної держави відноситься «забезпечення та захист соціально-економічних прав і свобод людини і громадянина; взаємна відповідальність держави та людини; забезпечення соціальної злагоди і стабільності у суспільстві; проведення соціально спрямованої політики тощо» [4, с.28].

О.З. Панкевич висловлює думку, що ознаки соціальної держави проявляються через реальні дії уряду, спрямовані на вирішення трьох ключових блоків завдань, що визначають її сутність у конкретно-історичних умовах, а саме: «Першою із таких ознак є фактичне створення державою необхідних передумов для самостійного забезпечення працевдатною людиною гідного життя для себе та своєї сім'ї, а також здійснення державних заходів щодо підтримки непрацевдатних груп населення принаймні на рівні прожиткового мінімуму. Друга ознака – реальне забезпечення гарантій реалізації економічних, соціальних і культурних прав громадян. І, нарешті, третьою ознакою виступає практична діяльність держави, спрямована на мінімізацію невинуватих соціально-економічних відмінностей між членами суспільства, на стримування надмірного майнового розшарування населення, на зміцнення соціальної злагоди та єдності народу» [4, с. 48].

Соціальна держава намагається забезпечити рівноправний доступ усіх громадян до соціальних благ, при цьому гарантуючи охорону їхніх прав та свобод. Це накладає обов'язок на державу вдосконалювати адміністративні процедури, щоб забезпечити ефективність і прозорість у наданні послуг населенню. Акцент на соціальних аспектах адміністративного права спонукає до застосування нових методів в управлінні державними справами. Вплив концепції соціальної держави на розвиток адміністративного права виявляється в кількох ключових аспектах.

По-перше, зростає перелік адміністративних послуг, які повинні бути доступні для населення. Наприклад, на даний час «Центри надання адміністративних послуг в Україні сьогодні надають людям від 200 до 400 адміністративних послуг, і їх кількість постійно зростає. Останнім часом додалися, до прикладу, такі послуги, як облік внутрішньо переміщених осіб, є відновлення, послуги ветеранам та членам їхніх сімей. ... а також те, що до 90% адмінпослуг надаються безкоштовно» [14].

По-друге, акцент на правах людини відкриває можливості для формування нових адміністративних процесів, які надають додаткові гарантії захисту прав громадян. В умовах соціальної держави особливу вагу отримує контроль над діяльністю державних структур. Це веде до необхідності створення нових механізмів та інститутів, які забезпечують відповідальність та підзвітність адміністрацій перед суспільством.

В умовах соціальної держави особлива увага приділяється контролю над діяльністю державних структур шляхом залучення інститутів громадського суспільства: громадських об'єднань; професійних спілок та їх об'єднання; творчих спілок, організації роботодавців та їх об'єднання; благодійних і релігійних організацій; органів самоорганізації населення; недержавних медіа тощо. Це веде до необхідності створення нових механізмів та інститутів (наприклад, адміністративної процедури, адміністративних послуг, електронного урядування), які забезпечують відповідальність та підзвітність адміністрацій перед суспільством.

Також, під впливом засад соціальної держави, в межах публічного управління активно втілюється принцип прозорості.

В.В. Докаленко звертає увагу, що «Загалом серед інститутів громадянського суспільства в Україні останніми роками простежується достатньо велика різноманітність і вони, вочевидь, мали б представляти інтереси значної кількості громадян. Певною мірою це пов'язано як і з подіями соціально-політичного характеру в Україні за останні роки, так і з проведенням низки реформ, однією з основних серед яких можна назвати децентралізацію влади. Однак для цього найважливішим атрибутом інститутів громадянського

суспільства має бути саме активність та дієвість у соціально-економічному, політичному, культурному житті країни» [15, с. 32].

Впровадження інноваційних технологій, таких як електронні платформи для взаємодії між громадянами і державою, стає важливим інструментом для реалізації цих завдань та сприяє спрощенню, формуванню більш зручного формату комунікації між органами публічної адміністрації та громадянами. Наприклад, звичайною зараз є форма подання певних заяв в автоматичному режимі тощо.

В той же час, під час реалізації засад соціальної держави потрібно враховувати публічний інтерес. Погоджуємося із позицією І. Жаровської, яка зазначає, що «від реалізації публічних інтересів залежить факт існування і нормального функціонування будь-якого суспільства, саме реалізація публічного інтересу слугує передумовою і гарантією реалізації окремих приватних інтересів [16].

Отже, концепція соціальної держави не лише ставить перед адміністративним правом нові виклики та вимоги, але й сприяє трансформації самої ідеї державного управління. Її головна мета полягає в забезпеченні соціальної справедливості та захисту прав кожного з громадян, що формує основу для нормального функціонування різних аспектів життя.

Наприклад, науковці і практики наголошують, що «Діяльність держави щодо осіб з інвалідністю виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та полягає у: виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу ..., транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів – до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту; охороні здоров'я; соціальному захисті; забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації осіб з інвалідністю; наданні пристосованого житла; сприянні громадській діяльності. Соціальний захист осіб з інвалідністю ... полягає в наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду» [17; 18] та інше.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Розкриття основних характеристик соціальної держави сприяє формуванню актуальної концепції в рамках адміністративного права. Таке розуміння дає змогу детальніше проаналізувати функції та завдання соціальної держави, визначити принципи, які лежать в основі взаємин між державою та громадянами. Актуалізація цього питання відкриває нові перспективи для вдосконалення правового регулювання, забезпечення захисту прав осіб адміністративно-правовими засобами.

Список використаних джерел:

1. Яковюк І.В. Виникнення та розвиток концепції соціальної держави. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 2001. №2 (25). С. 26–33.
2. Тимошук В. Надання адміністративних послуг у муніципальному секторі. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. Асоціація міст України. К., ТОВ «Підприємство «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 124 с. URL: <https://auc.org.ua/sites/default/files/library/5adminbwweb.pdf>
3. Сковронський Д.М. Соціальна держава в умовах політичних та економічних трансформацій: теоретико-правове дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2013. 19 с.
4. Головащенко О.С. Поняття та ознаки соціальної держави. С.25 – 35. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11501/1/Golovaschenko.pdf>
5. Сокурченко В. Гуманістичний зміст концепції соціальної держави. *Право України*. 2000, № 11. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/827fc781-a49d-4d80-b8f0-5abeede3985a>
6. Панкевич О.З. Соціальна держава: проблеми загальної теорії: Монографія / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. П.М. Рабіновича. Львів: Львівський юридичний інститут МВС України, 2004. 183 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/432/1/%D0%9F%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87%20%D0%9E..pdf>
7. Рабінович П., Лобода Ю. Соціальна сутність держави: теоретико-методологічні засади дослідження. *Право України*. 2001. № 8. С. 41-44.
8. Сіленко А.О., Коляденко В.А. Соціальна держава: тернистий шлях до визнання. Світовий досвід і перспективи України : монографія / за наук. ред. В.П. Горбатенко. Київ : [б. и.], 2002. 357 с.
9. Колот А.М., Герасименко О.О. Соціальна держава: генезис і перспективи розвитку. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2017. № 1. С. 18 (С. 8–36.). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stvttp_2017_1_3
10. Співак В.М. Соціальна, правова держава як фактор розвитку демократичного суспільства в Україні : автореф. дис. ... к.п.н. : 23.00.02 / Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2001. 14 с.
11. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): підручник для вузів. Харків: Еспада, 2006. 775 с.

12. Яковюк І.В. Соціальна держава: до визначення змісту поняття. *Вісник Академії правових наук*. 2011. № 3 (26). С. 37–47. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/4581/1/Yakovyuk_37.pdf, с. 43-44

13. Гедзюк О.В. Соціальна держава: поняття, значення та нормативне закріплення. *Науковий вісник публічного та приватного права*, 2019. Випуск 1, том 1, С.14-20. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/1/tom_1/5.pdf

14. В Україні досі є адмінпослуги за 37 копійок: чому вартість послуг у ЦНАПах необхідно врегулювати на рівні законодавства. URL: <https://decentralization.ua/news/17349>

15. Докаленко В.В. Механізми взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства в умовах децентралізації влади в Україні *Публічне управління та митне адміністрування*, 2021. № 1 (28), С.27-34. URL: <http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2021/1/6.pdf>

16. Жаровська І.М. Публічні та приватні інтереси у механізмі сучасної державної влади. *Науковий вісник Чернівецького університету*, Правознавство, 2010. Вип. 525. С. 33–37.

17. Кандиба С. Поняття адміністративно-правового захисту осіб з інвалідністю в Україні. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/1/19.pdf>

18. Соболь Є. Захист прав і свобод інвалідів через призму реалізації людиноцентристського підходу в діяльності органів публічної влади. 2019. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/4/25.pdf>.